

et Beløb, der skønnes at svare til Arbejdets Værdi paa det Tidspunkt, der er afgørende for Formueopgørelsen,« saa kunde man ønske under Afsnittet »Værdiansættelse af Formuen« at faa nærmere Oplysning om den skattemæssigt rigtige Vurdering af dette vanskelige Aktiv.

Medens man ved Læsningen glæder sig over Kontorchef Helkett's fortrinlige Fremstilling, er det uundgaaeligt, at man nu og da maa undre sig over en vanskelig og — i hvert Fald for en Ikke-Skattetekniker — overmaade spidsfindig Skattepraksis.

Som Kuriosum kan saaledes nævnes, at det af det Pg. 41—42 anførte fremgaar, at en Spillelærerinde formuebeskattes af sit Flygel, en Klavervirtuos beskattes antagelig ikke af sit Flygel, men en Violinvirtuos er formentlig formueskattepligtig af det Instrument, han benytter til sine Koncerter.

Naar det i Medd. 1940, 42, anført Pg. 46, fastslaas, at en Lejer ikke kan formuebeskattes af, hvad han paa Tidspunktet for sin Formueopgørelse har forudbetalt i Leje, synes denne Afgørelse besynderlig, naar man betænker, at Konsekvensen heraf bliver, at Formueskatten bliver lavere, naar en Lejer betaler Januar Kvartals Leje den 31. December, end hvis han betaler den 2. Januar. For ganske nylig har imidlertid Højesteret (ganske vist med 5 Stemmer mod 4) afsagt en Dom, der synes analog hermed, idet der ved denne statueredes, at forudbetalt Skat ikke kunde formuebeskattes.

Paa Linie med Kontorchef Helkett's: »Opgørelse af den skattepligtige Indkomst til Staten« udgør denne Bog et Hovedværk i den foreliggende Litteratur om Skatteproblemer, af allerstørste Betydning for saavel Ligningsmyndighederne som for Revisorer og andre, der arbejder med disse Problemer, ikke mindst dem, der studerer disse.

Poul Hansen.

Ejler Alkjær: Erhvervslivets Beliggenhedsproblemer. Handelshøjskolen i København, Driftsøkonomiske Hovedproblemer 2. Einar Harcks Forlag. 1945. 104 Sider. Kr. 4,75.

Lektor Alkjær's nye Lærebog er beregnet paa Diplomstudiernes I. Del, som efter den seneste Undervisningsreform som bekendt er gjort fælles for alle Specialerne og saaledes tilrettelagt, at der ved Siden af Nationaløkonomi, Statistik og Erhvervsret indgaar et betydeligt Pensum Erhvervs- eller Driftsøkonomi.

Nu har Forfatteren jo gennem sine Rejser, Foredrags- og Analysevirksomhed m. v. en saadan Føling med praktiske Erhvervsproblemer, at han ganske naturligt har søgt at udforme sit Værk saaledes, at det kan forvente Læsere udenfor den obligatoriske Kreds, og Forfatterens Haab i saa Henseende er velbegrunderet, for Bogen er populær og velforsynet med instruktivt Illustrationsmateriale, hvoraf meget er af ny Dato, og den er velforsynet med mange gode Eksempler.

Naar alle de konkrete Faktorer, som medvirker ved Beliggenhedsvalget, skal behandles paa 100 Sider, hvoraf en betydelig Del optages af Illustrationer, er det ikke til at forbavses over, at den Plads, der er tilmaalt de forskellige Emner, ikke tillader større Fordybelse, og det er uundgaaeligt, at der kan rejses Diskussion om, hvorvidt Emnernes Betydning staar i For-

et Beløb, der skønnes at svare til Arbejdets Værdi paa det Tidspunkt, der er afgørende for Formueopgørelsen,« saa kunde man ønske under Afsnittet »Værdiansættelse af Formuen« at faa nærmere Oplysning om den skattemæssigt rigtige Vurdering af dette vanskelige Aktiv.

Medens man ved Læsningen glæder sig over Kontorchef Helkett's fortrinlige Fremstilling, er det uundgaaeligt, at man nu og da maa undre sig over en vanskelig og — i hvert Fald for en Ikke-Skattetekniker — overmaade spidsfindig Skattepraksis.

Som Kuriosum kan saaledes nævnes, at det af det Pg. 41—42 anførte fremgaar, at en Spillelærerinde formuebeskattes af sit Flygel, en Klavervirtuos beskattes antagelig ikke af sit Flygel, men en Violinvirtuos er formentlig formueskattepligtig af det Instrument, han benytter til sine Koncerter.

Naar det i Medd. 1940, 42, anført Pg. 46, fastslaas, at en Lejer ikke kan formuebeskattes af, hvad han paa Tidspunktet for sin Formueopgørelse har forudbetalt i Leje, synes denne Afgørelse besynderlig, naar man betænker, at Konsekvensen heraf bliver, at Formueskatten bliver lavere, naar en Lejer betaler Januar Kvartals Leje den 31. December, end hvis han betaler den 2. Januar. For ganske nylig har imidlertid Højesteret (ganske vist med 5 Stemmer mod 4) afsagt en Dom, der synes analog hermed, idet der ved denne statueredes, at forudbetalt Skat ikke kunde formuebeskattes.

Paa Linie med Kontorchef Helkett's: »Opgørelse af den skattepligtige Indkomst til Staten« udgør denne Bog et Hovedværk i den foreliggende Litteratur om Skatteproblemer, af allerstørste Betydning for saavel Ligningsmyndighederne som for Revisorer og andre, der arbejder med disse Problemer, ikke mindst dem, der studerer disse.

Poul Hansen.

Ejler Alkjær: Erhvervslivets Beliggenhedsproblemer. Handelshøjskolen i København, Driftsøkonomiske Hovedproblemer 2. Einar Harcks Forlag. 1945. 104 Sider. Kr. 4,75.

Lektor Alkjær's nye Lærebog er beregnet paa Diplomstudiernes I. Del, som efter den seneste Undervisningsreform som bekendt er gjort fælles for alle Specialerne og saaledes tilrettelagt, at der ved Siden af Nationaløkonomi, Statistik og Erhvervsret indgaar et betydeligt Pensum Erhvervs- eller Driftsøkonomi.

Nu har Forfatteren jo gennem sine Rejser, Foredrags- og Analysevirksomhed m. v. en saadan Føling med praktiske Erhvervsproblemer, at han ganske naturligt har søgt at udforme sit Værk saaledes, at det kan forvente Læsere udenfor den obligatoriske Kreds, og Forfatterens Haab i saa Henseende er velbegrunderet, for Bogen er populær og velforsynet med instruktivt Illustrationsmateriale, hvoraf meget er af ny Dato, og den er velforsynet med mange gode Eksempler.

Naar alle de konkrete Faktorer, som medvirker ved Beliggenhedsvalget, skal behandles paa 100 Sider, hvoraf en betydelig Del optages af Illustrationer, er det ikke til at forbauses over, at den Plads, der er tilmaalt de forskellige Emner, ikke tillader større Fordybelse, og det er uundgaaeligt, at der kan rejses Diskussion om, hvorvidt Emnernes Betydning staar i For-

hold til det Antal Linier, der er ofret derpaa. Det bør holdes Forfatteren tilgode og erindres overfor den efterfølgende kritiske Gennemgang.

Lektor Alkjær har delt sin Bog i 3 Hovedafsnit, hvoraf det første behandler Beliggenhedsteoriene og deres Systematik, det følgende Beliggenhedsfaktorerne og det sidste Beliggenhedsvalg og Beliggenhedsvurdering.

Paa Bogens første Tekstside (Side 9) giver Lektor Alkjær en noget uheldig Definition af den optimale Beliggenhed som den »hvor Omkostningerne stiller sig gunstigst i Forhold til det økonomiske Udbytte.« Det er for mig svært at se Meningen hermed. En Definition, der bestemmer den optimale Beliggenhed som den, hvor Driftsherren indenfor et vist Aaremaal kan paaregne Maksimum af samlet Udbytte, det være sig som Arbejder, Driftsherre, Jordbesidder eller Kapitalejer, forekommer Anmelderen mere tilfredsstillende som Udgangspunkt for et paa rent driftsøkonomisk Grundlag hvilende Beliggenhedsvalg.

Hvor langt det nævnte Aaremaal skal ansættes, kan der ikke gives nogen fast Regel for. Mange, deriblandt rent psykologiske Motiver spiller ind. Den, der er indstillet paa hurtigt erhvervet Rigdom, vil lade haant om længere ud i Fremtiden liggende store Gevinstchancer. Yderpunkterne bestemmes af Rovdrift (Eks. Fuldstændig Opskovning, Udtømning af Miner m. v.) og de paa store Investeringer (Eks. Vandkraftsanlæg) opbyggede Foretagender, som over et langt Aaremaal ved hensigtsmæssig Kapacitetsudnyttelse skal afkaste Overskud. Driftsherrer med Børn, der skal følge i Faderens Spor, vil maaske se anderledes paa Sagen end den barnløse, som udelukkende lever for eget Formaål o. s. fr.

Den ovennævnte Definition fremhæver ogsaa, at det er alle Indtægtsarterne, der skal tages Hensyn til. I denne Forbindelse kan jo blot mindes om, at det Beliggenhedsvalg, den unge Landmand træffer, ofte er stærkt paavirket af Udsigten til varig Arbejdsindtægt, som modvirker det ringe Udbytte af Kapitalanbringelser, som Landbruget har givet i en længere Aarrække.

Til Definitionen maa bemærkes, at den rejser det i hele Driftsøkonomien brændende Spørgsmaal, om Driftsøkonomien bør opstille samfundsøkonomiske Korrektiver udover dem, som Lov og Ret allerede indeholder. Det bør den utvivlsomt. Driftsøkonomien er jo ikke en Oplæring i Fiduser. Rent driftsøkonomisk kan det jo ogsaa være, at Fiduser ikke betaler sig.

I det første Hovedafsnit gennemgaas bl. a. von Thünens »isolierede Staat« og Alfred Webers skelsættende Værk fra 1909: »Über den Standort der Industrien«. Det forekommer mig, at Alfred Webers Terminologi er alt for speciel som Udgangspunkt, og at Forfatteren paa en for Bogens Systematik uheldig Maade har ladet sig paavirke heraf. Saaledes bør Webers Sondring mellem regionale og agglomerative, resp. deglomerative Faktorer utvivlsomt forkastes, idet de sidste Faktorer kan indordnes under de første, og at en Faktor er regional siger jo i Virkeligheden intet andet end det selvfølgelig, at den har en vis Virkekreds.

Man kan sikkert med større Udbytte skelne mellem beliggenhedsbestemende Faktorer, der paavirker Omkostningssiden, og dem, der paavirker Indtægtssiden, det være sig for Driftens eller Anlæggets Økonomi. Paa Omkostningssiden kan da opstilles det, Lektor Alkjær opererer med som Materiale- og Arbejdsorientering. Hertil kan naturligt føjes Kapital- og Driftsherreorientering.

Til Belysning af Kapitalorientering kan f. Eks. nævnes, at Professor Warming i »Provinserne og Hovedstaden« (1935) er inde paa (Side 24), at København i særlig Grad vælges som Stedet for Virksomheder med en »kapitalistisk Start«. Lektor Alkjær er jo iøvrigt selv inde paa Financieringens Betydning for Virksomhedernes Placering.

At Driftsherreorienteringen spiller en stor Rolle, viser baade større og mindre Byers Erhvervshistorie, og Lektor Alkjær har da ogsaa forskellige Eksempler herpaa. Saaledes nævnes Personligheder som Johs. Lauridsen i Vejen, Rasmus Andersen i Nr. Aaby og Peder Nielsen i Tylstrup, senere Brønderslev.

Et Beliggenhedsvalg bestemt af Faktorer paa Indtægtssiden bliver først og fremmest Markedsorientering, som naturligvis igen staar i Forbindelse med Omkostningsorienteringen, fordi Indtægterne dannes over Omkostningerne.

En saadan Inddeling giver desuden en naturlig Placering af Jord- og Arealfaktoren, som efter den Weber-Alkjærskes Terminologi bliver en deglomerativ Faktor, fordi billig Jord særlig faas paa aabent Land udenfor Erhvervsophobning. Landbruget er naturligvis orienteret efter Jordfaktoren; men ogsaa Udbudet af Grunde til Boligbyggeri, Industriformaal m. v. kan bevirke Orientering i denne Retning. Transportorientering skal ogsaa placeres paa Omkostningssiden.

Ved en Disposition efter disse Linjer faar man en Systematik, der er naturligt tilknyttet hele Driftsøkonomiens Inddeling med dens Discipliner, der snart lægger Hovedvægten paa Omkostningerne (Forkalkulation, Omkostningskalkulation, Arbejdsvidenskab m. v.) snart paa Indtægterne (Markedsanalyse m. v.) eller begge Dele (Rentabilitetsberegninger, Organisationslære m. v.).

Der er ingen som helst Grund til at opbygge en egenartet Systematik for Beliggenhedslæren.

Naar den ud fra et praktisk Behov udsøndres som en særlig Disciplin, skønt dens teoretiske Problemer sikkert burde behandles i en for Nationaløkonomi og Driftsøkonomi fælles Omkostnings- og Pristeori og dens mere praktiske Problemer i Forbindelse med Rentabilitetsberegninger, saa bør den saavidt gørligt følge Driftsøkonomiens almindelige Inddeling.

Weber har i det hele taget paa flere Maader indvirket skadeligt paa Alkjærs Fremstilling, der f. Eks. har overtaget den uheldige Sondring mellem »Ubiquiteter« og »lokaliserede Materialer«. De sidste defineres som saadanne, der optræder indenfor meget begrænsede Omraader, eksempelvis Kuldistrikter, Oliefelter, medens Ubiquiteter findes overalt. Hertil henregnes f. Eks. ikke alene Luft, men Varer som kan fremskaffes alle Vegne indenfor et bestemt Omraade til samme Pris og i tilstrækkelige Mængder til at muliggøre Produktion paa Stedet. Der nævnes Træ, Korn, Teglværksler. Selvom f. Eks. Karteller bevirker, at Træ, Cement og Mursten indenfor visse Zoner kan leveres til samme Pris, er der dog ikke Anledning til at operere med et nyt Begreb. Efter Alkjærs egen Inddeling bør saadanne Ting henregnes til de regionalt virkende Faktorer. At saa nogle af disse Faktoreres Virkningskreds skrumper ind, er en Sag for sig.

I et Afsnit om »Beliggenhedsproblemet og den moderne Pristeori« er Forfatterens leksikalske Forklaringer paa enkelte Punkter utilstrækkelige. En Figur — Figur 4 — der skal vise den indbyrdes territoriale Markeds-

afgrænsning mellem Konkurrenter, hvis Virkefelt er bestemt af Transportomkostninger, kunde nok tiltrænge lidt Forklaring.

Side 26, 3. L. f. n. er der blevet placeret et Minustegn i Stedet for Plus, hvad der volder nogen Forstyrrelse i Tilegnelsen af »Hotellings Tilfælde«.

I Bogen 2'det Hovedafsnit om Beliggenhedsfaktorerne anvender Alkjær Materiale-, Arbejds- og Markedsorientering paa de forskellige Erhverv og har dertil hægtet et Par Underafsnit om »Agglomeration« og de meget omfattende »Andre Beliggenhedsfaktorer«.

Denne Systematik er allerede kritiseret. I Enkeltheder drives den visse Steder ud i det absurde. Forfatteren taler saaledes om Virksomheder, »hvis Beliggenhed er central i Forhold til et »Tilførsels-Opland«, hvorfra de faar eventuelt ubiquitetsprægede Materialer« (Side 31) og nævner Side 35—36 forskellige Eksempler herpaa, bl. a. Junckers Bøgeparketfabrik, hvis Placering i Køge siges at have vist sig hensigtsmæssig for Tilførslerne fra sjællandske Skovdistrikter. Efter den tidligere gengivne Weberske Definition er det imidlertid kun de lokaliserede Materialer, som har den egentlige Indflydelse paa Bestemmelsen af Industriens Beliggenhed (Side 22).

Det anførte viser, hvilken Forvirring al denne Ubiquitet fører med sig. Og hvorfor benævnes et Afsnit »Materialeorientering med Henblik paa Tilførsler«. Det er jo en Pleonasme. Tilførsler er da ogsaa Materiale.

Alkjærs Stofinddeling er i det hele taget noget uheldig, ikke mindst fra et rent pædagogisk Synspunkt.

Bogen fremhæver med Rette Beliggenhedsproblemets dynamiske Karakter. Netop af den Grund kan man stille sig lidt skeptisk til Værdien af Oplandsundersøgelser, der f. Eks. opererer med Angivelse af, at Køb overhovedet er forekommet indenfor Dele af Oplandet uden dog at kunne angive Købenes Størrelse.

I Afsnittet om »Andre Beliggenhedsfaktorer« behandles mange Forhold i meget summarisk Form. En vigtig Faktor som Beskatningen behandles temmelig utilfredsstillende paa en halv Side.

Det sidste Hovedafsnit om Beliggenhedsvalg og Beliggenhedsvurdering er saa vidtspændende, at Bogen ogsaa her faar leksikalsk Karakter med Oplysninger om Lovgivningen og de kommunale Vedtægters Indflydelse m. v. Altsaa bl. a. de samfundspøkonomiske Indskrænkninger ved Beliggenhedsvalget, som allerede tidligere er berørt. Herunder forekommer en Oversigt over Byplanlægningen, hvori meget rigtigt fremhæves Betydningen af Egnsplanlægning og nævnes Landsplanlægning.

Det er utvivlsomt en Landsplanlægning, der maa tilstræbes, og den vil paa mange Omraader være en Forudsætning for, at de obligatoriske Byplaner faar aktuel Værdi, saaledes f. Eks. i Henseende til Trafik, hvis Placering dog ikke kan ske lokalt.

Ogsaa Løsningen af det evigtunge Problem Provinsen contra Hovedstad kræver Landsplanlægning.

I et Underafsnit om Mulighederne for et rationelt Beliggenhedsvalg fortæller Alkjær om Virkningerne af den amerikanske Staaltrusts Benyttelse af Pittsburgh som Udgangspunkt for alle Fragtberegninger. »Herved blev de i Pittsburgh beliggende Virksomheder konkurrencedygtige med Hensyn til Transportomkostninger,« skriver Forfatteren (Side 88) og fortæller os desuden, at denne Beregningsmaade ogsaa var fordelagtig for de rundt i U. S. A. spredte Virksomheder.

Det virker unægtelig lidt ejendommeligt, at Fordelene er saa almindelige. Den rigtige Forklaring maa vel være den, at Nyordningen var ufordelagtig i Pittsburgh, men en Fordel for andetsteds beliggende Virksomheder i Forhold til tidligere?

Man maa være Forfatteren taknemlig for de desværre faatallige (to) Eksempler paa Beliggenhedskalkulationer, som Bogen bringer. En Beliggenhedslære skulde gerne munde ud i en almindelig Vejledning for saadanne Kalkulationer, der — som allerede anført — kan tages op i Rentabilitetsberegninger. Skildringen af de faktisk forekommende Beliggenhedsmomenter har Alkjær gennemført med mange udmærkede Eksempler. Det maa være en Opgave for de i Beliggenhedsproblemerne særligt interesserede — f. Eks. Landets Erhvervschefer — at faa udarbejdet en skematisk Oversigt over alle betydende Beliggenhedsfaktorer rundt i Landet, saasom Grundarealer, deres Beskaffenhed i Henseende til Transportforbindelse, Muligheder for billig Fjernelse af fast og flydende Affald, Havneforhold og Havnetakster, Vandforsyningsmuligheder, kommunale Vedtægter m. v. Opgavens objektive Løsning er ganske vist vanskelig, men ikke uoverkommelig.

Det kan f. Eks. ikke være vanskeligt at løse det Problem for hele Landet, som S. E. A. S. maatte løse for Sydsjælland, da det gjaldt om at finde en passende Vanddybde til Havneanlægget til det nye Elektricitetsværk for Sydsjælland (Masnedøværket).

Kalkulationsskemaer i Forbindelse med en saadan generel Oversigt over Beliggenhedsfaktorerne i Landets forskellige Dele vil være et fortrinligt Udgangsmateriale for Landets Erhvervsdrivende, naar Beliggenhedsvalg skal gennemføres. Det er imidlertid forbeholdt fremtidigt Arbejde, selvom Alkjærs Bog indeholder anvendelig Stof hertil.

Trods den Kritik, som kan rejses, maa man dog være Forfatteren taknemlig for dette danske Bidrag til driftsøkonomisk Behandling af Beliggenhedsproblemer. Men hvorfor saa mange sjældne Fremmedord i dansk Driftsøkonomi?

Aage Fjellerup.

Bo Casten Carlberg: Synpunkter på økonomisk Företagsledning.

Förlagsaktiebolaget Affärsekonomi, Stockholm. 1944. 36 Sider.

I denne lille Pjece er samlet og bearbejdet nogle Artikler om praktiske driftsøkonomiske Spørgsmaal, som Forfatteren — Överingenjör Carlberg — har offentliggjort i Tidsskriftet Affärsekonomi 1942—44.

I første Afsnit skriver Forf. om »Ekonomiavdelningen«s Opgaver og Plads i Virksomhedens administrative Arbejde. Derefter følger et Afsnit om Omkostningsstudiets Forudsætninger og Arbejdsomraade, hvorunder Omkostningsplanlægningen og Omkostningskontrollen samt disses indbyrdes Samspil behandles. Forf. slaar til Lyd for at samle alt Virksomhedens Arbejde i Forbindelse med Granskningen af Omkostningerne i et særligt »Kostnadsstudieorgan« under Administrationen. I et Afsnit om industrielt Samarbejde tages Samarbejdet mellem Industrivirksomhederne i dets forskellige Afskygninger — bl. a. ensartet Regnskabsvæsen og Kalkulation samt Standardisering iøvrigt — op til Behandling. Endelig er der en relativt fyldig Omtale af Registreringsproblemer; der gøres Rede for nogle større svenske Industriforetagenders Registreringssystemer, hvorefter de forskellige Om-